

Men samtidig dermed henviste jeg til, hvad Følgen vilde blive, naar man levede under enevældige Tilstande, hvor man var voldgivet Vilkaarligheder, og i denne Forbindelse nævnte jeg det ulykkelige Rusland; jeg nævnte, hvor ulykkelige Forholdene vare der, og jeg henviste til, at saaledes maatte der være og vilde der være, hvor Folket ikke havde noget omhelst lovligt Organ, hvorigjennem det kunde frembringe deres Ønsker om Reformer for Regjeringen. Det var det, jeg udviklede. Jeg sætter ganske vist ikke stor Pris paa en Attest jeg i saa Henseende fik, men jeg skal dog nævne, at den nærmest liggende Kjøbstad, Grenaa, Høireredakteur erklærede, at et saadant Foredrag kunde jo enhver Høiremand have holdt. Som sagt jeg sætter ikke megen Pris paa denne Attest, og den var sikkert ogsaa noget overilet, ja, jeg tror endogjaa, at han greb sig selv i det, da han blev opmærksom paa, at der deri var en Mængde Udsald imod vor Regjering her i Danmark, som paa ingen Maade kunde være sagt af en Høiremand. Der var altsaa for saa vidt Ingenting i Veien. Al den Tale om Nihilisme grunder sig derfor paa et Svar, som jeg gav paa nogle meget indvirkende Spørgsmaal af en Tilstedeværende. Disse Spørgsmaal angik flere Ting, som jeg slet ikke skal opholde mig ved, men da Spørgeren havde lagt Mærke til, at jeg i min Omtale af, hvor ulykkelige Forholdene vare i Rusland havde sagt, at Forholdene vare saaledes, at mange hæderlige og retfaste Mænd maatte lade deres Liv for blot at bringe den russiske Frihed en Tomme videre, spurgte han: Dermed mener De vel dog ikke Nihilisterne? Dertil svarede jeg klart og bestemt: Dermed mener jeg ogsaa Nihilisterne, de kæmpe Frihedens Kamp i Rusland, derfor betragter jeg dem i den Forstand som mine Brødre. Jeg har, som De ville se, ikke med et Ord udtalt Sympathi for Nihilismen, jeg har kun anført den som et sørgeligt Bevis paa, hvor ulykkelige Forholdene kunne blive under Enevælden, at et Folk maa gribe til saadanne Midler som dem, man anvender i Rusland. Det er efter min Mening et Tegn paa, at Forholdene der ere i Bund og Grund ulykkelige, og jeg betragter altsaa en saadan Kamp, som føres blandt andet i Rusland, som et Bevis paa, at man ikke ustraffet kan træde et Folk paa

Rækken, men at dette altid vil straffe sig. Jeg betragter en saadan Tilstand for den største Ulykke, et Land kan komme i. Derfor betragter jeg dem netop som en sørgelig, men stærkt og gavnlig Lære for, at man ikke skal berøbe et Folks dets politiske Rettigheder, man skal give dem den fuldeste Leilighed til at vitre, hvad der er deres Ønske med Hensyn til deres Styrelse. Jeg har hørt Tale om at der fra Ministeriets Side blev anstillet Undersøgelse angaaende den Udtalelse, som Finantsudvalget har anført, men Undersøgelsen har ikke strakt sig til mig; man har ikke søgt paa at æske min Mening. Det turde dog maasse være, at den kunde have givet forskjellige Bink til Forstaaelsen af denne Sag, og at Ministeriet ikke er saa bange for at æske min Mening i sige Sager, det har jeg dog i det Mindste en Gang tidligere haft et Exempel paa. Selv om det ogsaa den Gang forbavtede mig noget, maa jeg dog sige, at jeg skulde denne Gang ligesom tidligere have givet alle de Oplysninger med Hensyn til mine Tanker og med Hensyn til mit Foredrag, som det var mig muligt at fremkomme med. Ved en tidligere Leilighed, ved hvilken jeg blev besyldt for at have sagt, at man maatte godt sjæle, afæstede Kultusministeriet mig Forklaring. Herredsfogden og jeg grandstede meget alvorligt over, hvorledes det kunde gaa til, at Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet kunde komme til at anstille Undersøgelse om Privatmands Udtalelser. Det forekom os Begge, at det var Justitsministeren, der maatte have med den Sag at gøre, og ikke Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Men vi bleve enige om, at det maatte rimeligvis grunde sig paa en Feiltagelse i Ministeriet. Man havde jo der saa mange Ting for, at man maatte have troet, at jeg stod i Tjenesteforhold til Ministeriet, at jeg var Almue-skolelærer eller Slikt og saa havde forvret sig lidt for at faae Sagen oplyst. Smidler-tid, da Sagen blev oplyst, var den fuldstændig tilfredsstillende for Ministeriet, maa jeg antage, fordi jeg hverken har hørt eller set mere til den Sag. Man maa altsaa have antaget mine Oplysninger for fuldt fyldestgørende. Det vilde saaledes ikke have været uden Sidesynke, hvis Ministeriet havde afæstet mig Forklaring, og som sagt, enten det var Herredsfogden eller Amtmanden eller